

जन्म

७-८-१९०८

मृत्यु

२४-९-१९७२

चंदामामाचे संचालक श्री चक्रपाणी २४ सप्टेंबर या दिवशी संचाली अकस्मात निवृत्तले, ही कुल्लव वार्ता चांदामाच्या वाचकांना कळविण्यास आम्हांला फार वाईट वाटत आहे.

चंदामामा (चांदोबा) हा श्री चक्रपाणी यांचा मावसपुत्र होय. ते या मासिकाची स्वप्ने कित्येक दशके पहाऊ होते. त्यांना श्री नागिरेड्डी यांचे सहकार्य लाभल्यावर या मासिकाच्या पूर्णरूप मिळाले. १९७५च्या जुलै महिन्यात, -मारहाळा स्वातंत्र्य लाभले त्याच्या दोडक महिन्यापूर्वी, -चंदामामा दोन भाषांत (तेलुगु व तामीळ) निघू लागला. त्यानंतर इतर भाषांत विस्तार पावून आज अद्वितीयपणे त्याची जी वाटचाल चालू आहे, त्याला मुख्य कारण चक्रपाणी यांनी 'चंदामामा'वर राखलेले निरंतर आस्थाच म्हणले पाहिजे.

श्री चक्रपाणी यांच्या कार्याचा व्याप फार मोठा व बहुमुखी होता. श्री चक्रपाणींच्या मागे चंदामामाचा व्याप एकच नव्हती. त्याशिवाय विमंशुष्टोतही नागिरेड्डी व चक्रपाणी या दोघांची जोडी तरनारवनासारखी गाजली. मध्यंतरी चक्रपाणी 'अग्र ज्योति', 'संचारी', 'किनेमा' व 'युवा' मासिक या तेलुगु भाषेतील नियतकालिकांच्या, मुख्यत्वे करून 'युवा' मासिकाच्या आणि युवा प्रेक्षकांच्या व्यवस्थेचे कार्य घड्यात होते. कामाचा

एवढा मोठा व्याप असूनही चंदामामाच्या अभिवृद्धी व उन्नतीसाठी ते निष्ठ कार्य-सत्पर होते.

श्री चक्रपाणी यांनी फार मोठे विद्याभिन केलं नसूनही त्यांनी स्वतः पश्चिमपूर्वेक अभ्यास करून इंग्रजी, हिन्दी, बंगाली व संस्कृत भाषा उत्तम प्रकारे अवगत करून घेतल्या. १९४० साली त्यांचे विमंशुष्टोत पदार्पण झाले, तेव्हापासून त्यांनी अनेक प्रमुख बंगाली कुतीचे तेलुगु रूपांतर केले. तेलुगु भाषिकांना शरद साहित्याची श्री चक्रपाणी यांनीच ओळख करून दिली. त्यापूर्वी एका दोघांनी बंगाली साहित्य तेलुगुत रूपांतर करून आणले असले तरी चक्रपाणी यांच्या रूपांतरांमुळे शरद्वंद चट्टोपाध्याय यांच्या लेखनाचा ठसा अग्र मनावर उमटला.

श्री चक्रपाणी यांचा वध ५ ऑगस्ट १९०८ या दिवशी तेनाली जवळच्या ऐतानारम्पाडु या गावातील एका सामान्य शेतकरी कुटुंबात झाला. त्यांचे मूळ नाव आलूर वेंकट सुब्बाराव असे होते. चक्रपाणी हे त्यांचे साहित्यिक उपनाम होते. तरुण वयातच त्यांना क्षयरोगाने ग्रसले. औषधोपचारासाठी ते मदनपल्लीच्या सेंटेटोरियनमध्ये असतांना त्यांची एका बंगाली बाबूशी मैत्री झाली. त्यांच्या प्रोत्साहनानेच चक्रपाणी यांचा बंगाली भाषा शिकून घेण्यास उत्साह वाटला.

राष्ट्रीय चळवळीच्या काळात हिंदी चक्रपाणी यांचीच कल्पना. यणसिद्धी ही शिकून ते अनेक हिंदी परीक्षांत उत्तीर्ण माणसाच्या सामर्थ्यावरच अवलंबून असते. झाले. एवढेच नव्हे तर त्यांनी इतरांना या गोष्टीवर त्यांचा दृढ विश्वास होता. हिंदी शिकवून परीक्षांत उत्तीर्ण करविले, त्यांनी सुरु केलेले कुतूहल प्रकाशनाचे श्री चक्रपाणी यांच्या स्वभावातले विशेष कार्य असो खर त्रिफल कालिकांच्या हे की कोणतेही काम हाती घेतले की ते व्यवस्थेचे कार्य असो किंवा चित्रपट मन लावून पूर्ण करावयाचे. त्यांनी केलेली निर्मितीचे कार्य असो अथवा इतर कितीही बंगाली रूपांतरे वाचल्यावर एकाने त्यांना विचारले- "तुम्ही कलकत्त्याला किती काळ राहलात?" परंतु चक्रपाणींनी "मला बंगाल प्रांत कसा आहे, हेदेखील माहीत नाही," असे म्हणल्यावर ती व्यक्ती आश्चर्यचकित झाली.

श्री चक्रपाणी यांचे स्वतःचे लेखनही काही पुस्तकाले प्रसिद्ध झाले आहे. त्यांचा हास्य विनोद त्यांच्या साहित्यिक कुतीत आढळतो. ती विनोद त्यांनी निर्मिलेल्या चित्रपटांतही आपणांस दिसून येतो. 'पेडिलेसि वूड' (जंगल वृक्ष पहा), 'मिसम्ना', 'अपु चेसि पपु कूड' (कण कुत्ता घृत पिबे), 'मुक्पले करुन' 'गुंडम्मा कथा' चित्रपटांत चक्रपाणींचा हास्य विनोद प्रवार उत्कृष्ट तऱ्हेने दाखविलेला येतो.

विजया आरंभान् यांच्या ध्वजावर "किमासिद्धि त्वावे अवति" हे ब्रीदवाक्य श्री चक्रपाणी अमर होवोत.

चंद्रामायाच्या भावी विकास वाढीच्या योजना अजून अपुऱ्या असतांवाच श्री चक्रपाणी कुठ्ठावासी झाले हा केवळ देवबुद्धिवाच म्हटला पाहिजे. परंतु गेल्या सुमारे २८ वर्षांन जास्त काळ श्री चक्रपाणी यांनी चंद्रामायाचा पानलेला पाया बळकट व अवकम आहे. म्हणून चंद्रामायाचे पुरोगमन यथावत् चालू राहिल. चंद्रामायाला चिराय करण्यासाठी ते अद्विज झटले. चंद्रामाया चिराय होवो; श्री चक्रपाणी अमर होवोत.

चांदोबा

रंभापक : 'चक्रपाणी'

संपादक : नागरेड्डी

बालमित्रांनो! या वर्षाची दिवाळी गेल्या काही दिवाळ्यांपेक्षा जास्त गोड होणार. या वर्षी परमेश्वराने आपल्यावर कृपा केली आहे. चांगला पावस पडला व धिकेंपण चांगली आली आहेत. खर्च वस्तु बाजारात मिळू लागल्या आहेत आणि पड्डिल्या इतक्या महागापण नाहीत. तेव्हा ही दिवाळी नक्कीच मजेची होणार. दरवर्षी अशीच दिवाळी साजरी करण्यास परमेश्वराचा अनुग्रह होत राहो, अशी आपण सर्व त्याच्या जवळ प्रार्थना करू या.

वर्ष : २५ तर्ष्वर १९७५ अंक : ५

मित्रभेद

[२७]

दुष्ट बुढीने लवकरच आपली शंभर सोन्यांनी नशीब स्वयं करून टाकली आणि पेशासाठी हावऱ्यासारखा धर्मबुढीकडे गेला. त्याला बरोबर घेऊन तो, त्यांनी सोन्याच्या नाण्याचा हुंडा पुरवून ठेवला होता तेथे गेला. दोघांनी प्रत्येकी शंभर शंभर नाणी काढून घेतली. परंतु बर्षे पुरे म्हणजेच आता दुष्टबुढीजसकडे सर्व पैसे खर्च होऊन गेले.

दुष्टबुढीचा विचार होता की तीन चार वेळां धर्मबुढीबरोबर जाऊन ते गुप्त घन घ्यायचे आणि त्याचा आपल्यावर पूर्ण विश्वास बसल्यावर सर्व पळबायचे. आतां फक्त सहाशेचीच ठेव उरली होती. ती सर्व मिळवून काढायचे ठरवून तो एक दिवशी भव्यरात्रीच्या सुमारास ते गुप्त घन

पुरवून ठेवले होते तेथे गेला. त्याने सहाशेच्या सहाशे नाणी काढून घेतली. बांधवावर पुन्हां मांकप बांधून ठेवून देऊन ते जमिनीत पुरवून ठेवले आणि घरी परत आला.

एक महिना छोटल्यावर तो धर्मबुढीकडे येऊन म्हणाला—“मित्रा! उरलेली साणी बांदून घेऊन मोनळे होऊ या.” धर्मबुढीने होकार दिला.

दोघे ठेवा पुरवून ठेवलेल्या जागी आले. सगून पाच बाहेर काढून उचरून पाहिले तर रिकामे! दुष्टबुढी त्या बांधवावरच आपले डोके आपटीत म्हणाला—“काव रे धर्मबुढी! तू सर्व पैसे पळविलेस खाटते, लबाडा! निमूटपण माझा बाटा मला दिलास तर ठीक नाहीतर म्हायाधिकाकडे तुम्हा- विरुद्ध फिराव करतो.”

“बल रे, दुष्ट कौठला! मी असली मोरी करायला बजणारा दुष्ट न भीच नाही, समजले!” धर्मबुढी म्हणाला.

दोघांचे भांडण विकोपाला गेले आणि दोघे न्यायालयात गेले आणि परस्परांविरुद्ध दोघांनी फिराव केली. दोघांजवळ साक्षीदार नव्हते. म्हणून न्यायाधिकाला ताबडतोब निवाडा देणे शक्य झाले नाही. म्हणून त्याने तिघांना पांच दिवस अटक ठेवले.

सहाय्या दिवशी न्यायाधिशाने दोघांना धमिपरीक्षेसाठी समोर उभे केले. तेव्हा दुष्टबुढी त्याविरुद्ध म्हणाला—“हा काय धर्म झाला! वस्तावेच, साक्षीपुराचा काही नसला तरच अग्निपरीक्षा घ्यावी असे धर्मशास्त्रे सांगतात. या बाबतीत ज्या जागी

माझी आपली ठेव पुरवून ठेवली होती त्या परिसरातील वृक्ष वनस्पती नक्कीच छास देऊ शकतील, वृक्षदेवता आमच्यापैकी खरा अपराधी कोण आहे, हे सांगेल. तो साक्ष देऊन आपण भायनिवाडा करावा.”

न्यायाधिशाने ती गोष्ट मान्य केली. दुसऱ्या दिवशी ठेव ठेवली होती खा जागी दोघांना हजर रहायला सांगून, वृक्षदेवतेची छास ऐकण्याचे ठरवून व दोघांना त्या गोष्टीची जात्री करून देऊन अटकेतून मुक्त केले. दुष्टबुढी सरळ घरी गेला व आपल्या बापाला म्हणाला—“बाबा! मीच ते धन काढून आणले. तुम्ही मी सांगतो तसे बोललात तर ते सर्व धन आपल्याला मिळेल. आज रात्री मी तुम्हाला आहाजवळ नेतो. तुम्ही

झाडाच्या डोलीत लपून बसून वद्या न्याया-
धीन येऊन पैसे कोणी चोरून नेले असे विचा-
रील तेव्हा 'धर्मबुद्धीने' एवढेच म्हणा!"

तेव्हा त्याचा बाप म्हणाला—"बाबा रे!
आता दुष्ट कामाच्या फंदात पडून बापणा
दोबांचे नुकसान होईल. शहाण्या माणसाने
कोणतेही असे काम करण्यापूर्वी त्यातल्या
खाचाखळभ्यांचा विचार कराव्याचा असतो.
नाहीतर सारस पक्ष्यांची जाली तरी गत
व्हायची."

"सारस पक्ष्यांची काय गत जाली, ती
गोष्ट ऐकू दे तरी, सांगतां कां?" दुष्ट-
बुद्धीने विचारले.

तेव्हा बापाने सारस पक्ष्यांची गोष्ट
सांगितली.

"एका जंगलात एका वडाच्या झाडाच्या
डोलीत एक सारस पक्ष्याचे जोडपे रहात
असे. त्या झाडाच्या मुळात एका बिळात
एक साप रहात असे. तो एखादा झाडाच्या
डोलीत चढून एक पंल न फुटलेले सारस
पक्ष्याचे पिल्लू गिळून निघून गेला.

ते पाहून सारस जोडपे तलावाच्या
काठावर बसून रडू लागले. ते पाहून
एक खेकडा विचारला—"मामा, काय
ही झाले तुम्हांला रहायला?"

"एक पापी साप आम्ही राहतो त्या
झाडाच्या बुंधातल्या बिळात राहतो. त्याने
आज माझ्या एका पिल्लाचा खाल्ले रे!
उद्यां इतर पिल्लांचीं सीब गत होणार.
मग मी रडू नाही तर काय करू? तुम
सांग!" सारस पक्षी म्हणाला.

सारस पक्षी जाणला शत्रू आहे, त्याचे उष्टे
काढण्याचे ठरवून खेकडा म्हणाला—"हे पहा!
मामा! मृंगूस राहतो त्या बिळापर्यंत माशाचे
पुकडे टाकून ठेवा. मृंगूस ते पुकडे खात
सापाच्या बिळापर्यंत येऊन त्याला मारून
टाकिल." खेकड्याने ही पुक्ती सुचविली.

त्यात काय नुकसान आहे याचा विचार
केल्याशिवाय मूळ सारस पक्ष्याने तसेच
केले. मृंगूसाने सापाला तर तर केलेच
आणि झाडाच्या डोलीत उरलेल्या सारस
पक्ष्याच्या पिल्लांना खाऊन निघून गेले.

तिळ्या बहिणी

[१९]

[रामाला वाटत होते की त्यास हवी होती तेवची जुळी भाबडे समजली. त्यांना बळी
देऊन देवीला प्रसन्न करता येईल. परंतु ऐन वेळी तिचींय अंगात अनेक अलंकार
आवले. आपल्या दासवासीना साक्ष करून तो गहड रंगे तिळ्या बहिणींना घेऊन
आकाशमार्गे निघून गेला. पुढे-]

उदयन बद्धस्य रूपेण ते सर्व पाहून पुढे
काय करायचे या विचारात पडला,
भूयारातल्या घरात जाऊन पहावे, असा
विचार त्याच्या मनात आला. परंतु जवळची
अस्मे वगैरे तेणे कामाची नाहीत हे त्याला
गबकण्यांनी सांगितले होते ते आठवले.
तरी पाहूया तर काय होई ते असा विचार
करून त्याने पाचोळ्याचा ढिगारा काजला
मारून पाहिले.

उदयनला तेथे मले मोठे भुयार व रसात
जाण्यासाठी जिना बिसला. तो एकेक
पायरी उतरू लागला वहा पायच्या उतरून
गेल्यावर त्याचे अदृश्य रूप जाऊन सामान्य
रूप आले. तरी तो थांबला नाही. आणखी
वहा पायच्या उतरून गेला. परंतु त्यापुढे
मात्र त्याचे पाऊळ पडले नाही. तिळ्याच्या
पायच्याला दोन सिंह त्याच्याकडे पाहून गुर-
गुरत बसलेले दिसले. त्याहून जास्त भयंकर

गोष्ट म्हणजे त्या शिहांच्या गळ्याला बिळला घालून दोन मोठे नागसाय फूंकार सोडीत होते. ते पाहताच तो उलट पावली मागे फिरला आणि भुयाराबाहेर येऊन त्याने त्याचे दार बंद केले. नंतर पाचोळ्याचा डिगारा करून ठेवला. त्याला पुन्हा अवृक्ष रूप प्राप्त झाले होते.

तेथून तो सरळ सरोवराला काठी आला. सरोवराच्या चारी बाजूला आगीचे वेष्टन करून ठेवलेले त्याला दिसले. राक्षसाचे दासदासी पाहारा देव जमे होते. विकलांग झालेल्या राजकन्यांना राक्षस उचलून घेऊन गेल्याचे उदयनला माहीत नव्हते. त्याने सरोवरातले इंस ओजून

पाहिले तेव्हां अट्टेचाळीस हुंसाऐवजी त्याका फक्त पंचेचाळीसच हुंस दिसले. तेव्हां तो विचारात पडला. तीन कमी असलेले हुंस त्या तिथी राजकन्याच असल्या पाहिजेत व त्यांच्यावर कोणते तरी अयंकर संकट ओढवले असले पाहिजे असे त्याला वाटले. परंतु आतां काय करावचे? विचारले तर सांगणार तरी कोण? अयंकर रूप सोडून सामान्य रूपात तो दिसला तर राक्षस पाहरेकरी त्याला नवकीच धरतील हे त्याला माहीत होते. निदान सरोवरात शिखर हुंसरूपे काही माझिती काढता येईल म्हणावे तर विस्तवाचे कुंभण चारी बाजूला होते.

तिकडे राक्षस सुहासिन, सुभाषिणी व सुकेशिनी या तिघां बहिणींना उचलून घेऊन गेला होता त्याने त्या तिघींना एका अरण्यात सोडले. त्याने तेथून निघून जाण्यापूर्वी त्यांना त्याच्या माया भवनाचे भूपित सांगता येऊ नये यासाठी त्यांना मुक्या करून टाकले. गूळातच त्या विकलांग झाल्या होत्या. आतां त्यांना बोलणेदेखील अशक्य होते. कपाळावर हात मारून त्या आपल्या मायाला बोलू देऊ लागल्या काय करावे, त्यांना सुचेल. त्या अरण्यातून कसे तरी बाहेर निघून जावे तर सुभाषिणीचे फाय गेलेले आणि सुकेशिनीचे डोळे गेलेले.

त्यांना बाहेर घेऊन जाण सुहासिनीला अशक्य वाटू लागले.

सुदैवाने त्या होत्या त्या बाजूला एक राजा शिकार करीत आला. त्याला राजकन्या दिसल्या. त्या अर्थत तुंदर अशा राजकन्यांना विकलांग स्थितीत पाहून त्याला फारच आश्चर्य वाटले.

त्याने पुढे होऊन त्यांना मुद्दु शब्दात विचारले—“कोण तुम्ही? ह्या अयंकर अरण्यात कशा काय संचार करावला आलात?” परंतु राजकन्या मुक्या असल्या कारणाने काहीच बोलू शकल्या नाहीत. त्यांनी हाताने सुणा करून आपल्या त्या स्थितीचे वर्णन करून सांगण्याचा प्रयत्न केला.

राजकन्यांना त्या स्थितीत पाहून राजा म्हणाला—“म्हणजे तुम्ही मुक्या सुद्धा माहांतर!”

नंतर राजा त्यांना म्हणाला—“मुलीनो! तुम्ही बोर कुटुंबात जन्मल्यासारख्या विसतां आहां. काहीतरी फार मोठे कारण असले पाहिजे तुमच्यावर ह्या बोर प्रसंग ओढायला! आतां तुम्ही शिण्याचे मुळीच कारण माही. मी तुम्हांला बरोबर घेऊन जातो. तुम्ही आपल्या वरात जितक्या शोकलेपणी रहात आलात तितक्याच शोकलेपणी माझ्या कित्यात रहा. मी मालव देशाचा राजा आहे. माझे नाव प्रतापसिंह. कदाचित तुम्ही माझे नाव ऐकले असेल.” असे म्हणत त्याने तिघींना बोर विला.

राजाचे ते सहानुभूतीपूर्वक म्हटलेले गोड शब्द ऐकून राजकन्यांच्या चेहऱ्यावर आनंदाची छटा झळकली. राजाने त्यांना आपल्या घोड्यावर बसविले आणि तो स्वतः घोड्याबरोबर चालू लागला.

काही वेळाने त्या राजा तिळघा विकलांग दाहिणीला घेऊन आपल्या राजवाड्यात पोचला. त्याने आदल्या बरनारातल्या एका वीर पंडिताला बोलावून त्या तिघींचे आईवडील कोण, त्या कोठून आल्या असाव्या साक्षा शोध काढायला काही मार्ग आहे का विचारले.

तस विद्वान पंडिताने बराच वेळ विचार केला आणि एक युक्ती करून पहावी असे

ठरवून त्याने वाळू मागवून ती जमिनीवर पादोसारखी पसरून ठेवून तुहासिनीला तिघी तेथे कोठून कसा आल्या आणि त्या कोण, कोणाच्या याचिपयी लिहायला खुर्चने सांगितले. तुहासिनीने दोळ्यास पाणी आणून खुर्चनेच त्यांना लिहिता वाचता येत तसल्याच सांगितले. आपण किती सुंदर मुक्ती काढली होतो, परंतु ती मुळा कोळ ठरल्याबद्दल तो विद्वान निराशासूचक डोके व हात हलवीत गप्प झाला. थोड्या वेळाने तो म्हणाला—

“महाराज! मी पुष्कळ विचार करून हा एक छेवटचा उपाय करून पहावा म्हणून प्रयत्न केला होता, परंतु ती मुळा कुकट गेला. याहून निराळा मार्ग मला आता तरी सुचत नाही.” असे सांगून तो विद्वान रजित राजा त्यावर काय म्हणतो ते पाहू लागला.

राजाने त्या विद्वानाला निरोप दिला आणि बावीना बोलावून म्हणाला—“या तिघींना वेऊन जा. यांना कोणत्याही गोष्टीची उणीव मालू नये, यांची काळजी घ्या. आपल्या दोळ्यांचे रक्षण करतात तशी सतत यांच्यावर नजर ठेवा.”

तिघी सुखपूर्वक राजाच्या अंतःपुरात कोणत्याही प्रकारची फिकीर न करता राहू लागल्या.

* * *

उदयन मागे धावस्ती नगरीला जात असता त्याला कोणत्या तरी राजाच्या राज्यतून जावे लागले होते. तेथे त्याने अंजन लावून एका आंधळ्याला डोळस केले होते. ते पाहून त्या देशाच्या राजाने त्याला आपल्या दरबारात रहायला आग्रह केला होता. योगसंयोग की राजकन्यांना जख्ख्यातून कापल्या अंतःपुरात आदरपूर्वक आणणारा राजा तोच मानव देशाचा राजा प्रतापसिंह होता.

बचन दिल्याप्रमाणे उदयन कधीतरी येईल, तेव्हा त्याच्या मदतीने या तिघींचे अंगवेकल्य दूर होईल, हा विचार राजकन्यांना त्या स्थितीत पाहिल्यापासूनच राजाच्या मनात आला होता.

अपेक्षेप्रमाणे बरोबर एका आठवड्याने उदयन आला. अगदी आपल्याला तो हुवा होता तेव्हाच नेमका आलेला पाहून राजाला फार आनंद झाला. तो आता आपल्या दरबारात कायम राहाण्यासाठी आला असावा, असे राजाला वाटले.

आलास? फार छान! तू कशा येतोस म्हणून मी वाट पहात होतो. तू यायला हुवा होनास बरोबर त्यानेहीच आलास. फार आनंद वाटतो आहे मला. तू ज्या कामासाठी गेला होतास ते पुरे झाले का?” राजाने विचारले.

उदयन म्हणाला—“महाराज! माझ्या शिरावर ज्या कामाची जबाबदारी आहे, ते काम अद्याप पुरे झाले नाही. म्हणून आपले सहाय्य मिळेल या नाशेने आलो आहे.”

“माझी मदत? काय बुवा? निःसंकोच भाग! कोणत्याही प्रकारची मदत अगू दे, मी ती करावला तयार आहे.” राजा म्हणाला.

तेव्हा उदयनने स्वतःविषयी, आपल्या दोघां भावंडांविषयी सर्व राजाला सांगितले आणि एकाएकी मदत झालेल्या राजकन्यांच्या शोधार्थ असल्याचे सांगितले. त्याने त्यांच्याजवळ असलेल्या भस्माचे व अजनाचे वर्णन देखील थोडक्यात सांगितले.

सर्व ऐकून घेतल्यावर रावाने विचारले-
"तर मग, माझ्याकडून तुला कोणत्या
तऱ्हेच्या मदतीची अपेक्षा आहे?"

"आपल्या दरबारी चित्रकाराला एकदा
माझ्याबरोबर पाठवू शकाल का? आम्ही
दोघे एका आठवड्यात परत येऊ.
उदयन म्हणाला.

राजाने होकार देव चित्रकाराला बोला-
विले आणि उदयनशी व त्यानी ओढख
कळत वेळून त्याच्याबरोबर त्याला जायला
जांगितले. दुसऱ्याच दिवशी दोघे राजाच्या
नायामवनात दाखल झाले. त्याने तेथे
चित्रकारावर व स्वतःवर नदून होण्याने
मरुम टाकले. दोघे अदृश्य रूपे सरोवराच्या

काठी काही दिवस राहून मालव देशात
परत जायला निघाले.

बरोबर एका आठवड्याने उदयन व
चित्रकार मालव महाराजांच्या महालात
पोचले. चित्रकाराने काढून बाणलेली चित्रे
कमाने पहात उदयनकडे पहात राहाला.
मध्येच एक चित्र पाहून तो थांबला व ते
चित्र उदयनच्या जखमे ठेवून पहात
म्हणाला-"ठीक! हे तुम्हाला बरोबर
चित्रे आहे. हा बेश करून तुम्ही गंलात
तर तुम्हाला कोणी ओढखू शकणार नाही."

"बरोबर म्हणता आहात!" उदयन
आनंदाने म्हणाला. त्यानंतर लगेच चित्र-
काराने उदयनला त्या चित्रातल्या राक्षसा-
सारखी रूपे घालून त्याला आरशात
पहायला सांगितले. उदयनने आपले रूप
व रूपे त्या चित्राची जुळवून पाहिली व
जाण आता राक्षसाच्या नोकरासारखे
दिसू लागल्याची खात्री करून घेतली.
नंतर दुसऱ्याच दिवशी राजाचा निरोप
घेऊन तो मायाभवनाजवळच्या सरोवराकडे
निघाला.

उदयनने सरोवराच्याकाठी पोचल्या-
बरोबर आपल्याजवळच्या असुरांमंजनांसाठी
सबरीप्रमाणे कपड्यांच्या खिशात बावपून
पाहिले. परंतु मरुम नव्हते. आता काय
करायचे, बसा विचार थोडा वेळ केल्यावर

उदयन घाबरून गेल्यासंवाय काळोख
पत्रेपर्यंत कोणाच्या वृद्धीत न पडता एका
मुठपावाज तपून बसला.

संध्याकाळ झाल्यावर चांगला काळोख
पडला. राक्षसाच्या नोकरांचाकरांपैकी
जाणखी काहीजण सरोवरानजीक जाले
आणि त्या वेळेपर्यंत पाहारा देणाऱ्यांना
विश्वांतीसाठी पाठवून त्यांच्यासाठी पाहा-
न्याला बसले. पाळी संपवून आलेले नोकर-
चाकर भुयारातल्या घरात एक एक करून
जाऊ लागले. जगदी शेवटचा नोकर आत
प्रवेश करण्यापूर्वी उदयन चातुर्याने त्याच्या-
बरोबर आत घिरला.

आपले सोंग उघडकीला आलं तर
मरणच हे ओढखून उदयन मनात भीतच

होता. परंतु संकथोभावे त्याचे हे सोंग
कोणी ओढखू शकला नाही व सर्व सुरळीत
झाले. कारण उदयनचा बेश पाहून तो
आपल्या पैकीच एक आहे असे इतर
नोकरांना वाटले. म्हणून कोणताही प्रसंग
त्याच्यावर आला नाही.

या खपेस उदयन सर्व पायऱ्या उतरून
त्या सिंहांच्या जगदी जवळून पुढे निघाला.
आपण इतर पाहारेकऱ्यांच्या घेळक्यात
त्यांच्याच सारखे रूपे घालून जात
असल्याने सिंह आपल्याला ओढखू शकणार
नाहीत असे त्याला वाटले होते. परंतु
सिंहांनी नव्या माणसाला तत्क्षण ओढखले
आणि उदयनवर तुटून पडले आणि
मरणच हे ओढखून उदयन मनात भीतच

त्याच वेळी उदयन किकाळी फोडून खाली पडला.

ते पाहून इतर राक्षस मोकर दाबले व आपल्या तलवारीच्या एकेका वाराने त्यांनी सहांना ठार केले. नंतर उदयनला जेठज आऊन सर्व त्याच्या चारी बाजूला घोळका करून उभे राहाले. "आपल्यालाच खायला बाबले का हे? मस्ती चढली होती बेट्यांना! चांगली शिक्षा मिळाली गुलामांना!" असे म्हणत सर्वांनी सिंहांना ठार कटणाऱ्यांची पाठ पोपटली.

नंतर त्यांनी उदयनला मलमपट्टी नगरे केली आणि आपल्या पांढीच्या वेळेला आख्यापूर्वी उदयनला सहानुभूती दर्शवीत म्हणाले—"गिना! तुझी तब्येत ठणठणीत चांगली होईपर्यंत दोन दिवस तू येथेच विभांती घे. तोपर्यंत पाहान्याचे काम आम्ही पाहून घेतो."

तेव्हा उदयन म्हणाला—"आजही एक कृपा कराल का? मला जागचे हालतां येणार नाही. म्हणून माझ्या खाण्यापिण्याची

व्यवस्था करून देवा आणि मग जा. तुम्हांला पुष्प कागेल."

त्याला होकार देऊन त्यांनी पाहान्याला आख्यापूर्वी उदयनसाठी मास, पर्व वगैरे आणून देवली. आणि सर्व निघून गेले.

उज्याडले, आणि दिवसपांढीच्या पाहारे-कच्यांनी राजपाळी करणाऱ्यांना सोडविले. काही वेळाने राजपाळीचे लोक उदयन-जवळ आले व म्हणाले—"तू थोडा भाष्य-शाली आहेस बाबा! म्हणून बाबलास!" रावचर पाहाण देत राहण्यामुळे थकून गेलेले सर्व पाहारेकरी जमिनीला अंग लागतांच धीरू लागले.

मध्यरात्रीच्या सुमारास राक्षस आला. पायच्या उतरत अमतांच जिन्दाच्या पाय-ध्यागी दोन्ही सिंह मरून पडलेले त्याला दिसले. त्याला भयकर राग आला. "हे कोणाचे काम? बोला!" म्हणून मोठ-मोठघात ओरडू लागला आणि उदयन पडून होता त्या बायी बाला.

(क्रमशः)

सौंदर्य पिपासा

विक्रमादित्याने आपला हट्ट सोडला नाही.

तो माडाजवळ गेला, बेल खावावर काढून घेतले आणि नेहमोप्रमाणे बोन होऊन स्पशानाच्या दिशेने चालू लागला. तेव्हा प्रेतात बसलेला बैताल त्याला म्हणाला—"राजा! तू इतके परिश्रम करून शेंवटी आपल्या प्रपत्तात यशस्वी झालास तर चंद्रकुमारासारखा हातात आलेले फळ घालवून बसू नकोस म्हणजे झाले. तुला मी त्याची गोष्ट सांगतो, लक्ष देऊन ऐक." असे सांगून बैताल थोड थोडू लागला.

कार पूर्वी सभाजित नावाचा एक बल राजा होता. त्याला तेजीवती नावाची एक रूपवती कन्या होती. सभाजिताजवळ त्याच्या दोन्ही हातासारखे बतल त्याच्या सेवेस हजर असणारे दोन यक्षकुमार होते. त्यांच्यापैकी एकाचे नाव चंद्रकुमार होते व दुसऱ्याचे चंद्रकुमार होते.

सत्राजिताचे रुद्रकुमारावर फार प्रेम होते, कारण तो त्याची मनोभावाने सेवा करी. कारण सत्राजिताचे कन्या तेजोवती होती. सत्राजिताची तिच्यावर फार प्रेम होते. सत्राजिताची सेवा करून त्याला खुश केले तर तो तिच्याशी आपले लग्न करून देईल असे रुद्रकुमाराला वाटे, परंतु त्याला तेंवढे सौंदर्य प्राप्त नव्हते. तसा ती फार पराक्रमी देखील नव्हता. परंतु चंद्रकुमारात ते दोन्ही गुण मोठ्या प्रमाणात होते. तेजोवती त्याच्या सौंदर्यावर भाळली होती. लग्न करायचे तर त्याच्याशीच असे तिला वाटे. सत्राजितावरच्या स्वाभिधक्तीमुळे चंद्रकुमार त्याची फार सेवा करी. तेजोवतीचे

प्रेम कोणावर आहे ते ती चांगले ओळखत असे. म्हणून रुद्रकुमाराला तिचा हात मिळणार नाही, याबद्दल त्याला वाईट वाटे.

सत्राजित मुलीच्या विवाहासाठी योग्य वर पहात असल्याचे कळताच रुद्रकुमाराने आपल्या घन्याला भेटून सनातली इच्छा व्यक्त केली. सत्राजिताला फार आनंद झाला. त्याने तेजोवतीला त्याच्याशी लग्न करून घ्यायला तल्ला दिला.

परंतु तिला त्याच्या सारख्या रुब रंग नसलेल्या तरुणाशी लग्न करावायचे नव्हते. पण तसे स्पष्ट सांगणे उद्धटपणाचे होईल या विचाराने ती बडिलांना म्हणाली-
“बाबा! माझ्याशी लग्न करण्याची इच्छा असणाऱ्याने एक अट पुरी केली पाहिजे.”

“ऐकू दे तरी ती अट.” सत्राजितने तिला विचारले.

“गंधर्ववनात एक सरोवर आहे. त्यात सुवर्ण कमळे आहेत. त्याचा रस पिऊन व सर्वांगाला लाकून घेणाऱ्याचे सर्व रोग बरे होतात व त्याला कधी कोणताही आजार येत नाही. याशिवाय त्याला गंधर्वनुष्य नैसर्गिक सौंदर्यलाभ होतो. गंधर्वावर विजय मिळवून ते कमळा आणणाऱ्याशीच मी विवाह करीन.” तेजोवती म्हणाली.

सत्राजितने आपल्या दोघां सेवकांना ती परीक्षा देण्यास प्रोत्साहित करून पाठविले.

दोघे गंधर्व लोकात जायला निघाले. चंद्रकुमार सूर व साहसी होता. तो वाटेत यालेल्या सर्व संस्कारांना हसतहसत तोंड देऊन आपल्या गम्य स्थानी म्हणजे गंधर्वांच्या त्या सरोवराच्या काठी येऊन पोचला. सरोवरात सुवर्ण कमळे पाहून तो एक कमळा तोडून आणण्यासाठी पाण्यात उतरला.

दुसऱ्या क्षणाला त्याला पाठीमागून कोपीवरी येत असल्यासारखे वाटले. तेथे अवृक्ष रूपे असलेल्या एका गंधर्वाने तिहाचे रूप वेऊन मोठ्याने गर्जना करीत चंद्रकुमारावर उडी मारली. चंद्रकुमाराने दोन्ही हातांनी त्याची नरखी घेऊन दाबली. जीव कंटाळा आल्यावर गंधर्व स्वस्वरूपात प्रकट होऊन गयायचा करीत पाय धरून माफी मागू लागला.

चंद्रकुमाराने येण्याचे कारण सांगितल्यावर त्या गंधर्वाने सरोवरातील एक सुवर्ण कमळा आणून दिले. ते कमळा मिळाले त्या वेळी काळीज पडू लागला होता. म्हणून चंद्रकुमाराने रात्रभर गंधर्वाच्या एका गृहेत रात्र काढण्याचे ठरविले.

घोडी रात्र उलटल्यावर चंद्रकुमाराला एक सिंहगर्जना ऐकू आली. तो भावत सरोवरावर गेला तेव्हा तेथे त्याला एका

पाडल्याचे दिसले. तो विचारा जमिनीवर तडकडत होता.

लग्नेच चंद्रकुमाराने रुद्रकुमाराला उचलून गृहेत आणले आणि आपल्या जवळच्या सुवर्ण कमळाचा रस त्याच्या सर्वांगाला चोळला आणि आश्चर्ये म्हणजे रुद्रकुमाराला गंधर्वासारखे सौंदर्य लाभले. त्याने चंद्रकुमाराचे आभार मानले.

दोघे सुवर्ण कमळाविवाधच रिकाम्या हाताने परतले. तरी तेजोवतीने बडिलांच्या इच्छेप्रमाणे रुद्रकुमाराशी विवाह करून घेतला.

वेद्यवर गोष्ट सांगून वेताळाने विचारले-
“तुम्हाला जेव्हाही रुद्रकुमाराची सेवा करावी

चंद्रकुमाराची विवाहास तयार झाली यात नवल नाही परंतु चंद्रकुमाराने एवढे कष्ट सहन करून मिळविलेले यश चंद्रकुमारासाठी खर्ची कां घातले? दोष तेजोवतीने घातलेली अट पुरी करायला गेले होते ना? मूळात तेजोवतीने चंद्रकुमाराशीच लग्न करावयाचे ठरविले असल्याने व सांगला ती अट झालावीच का? या प्रश्नाचे समाधानकारक उत्तर नाहीत असेून तू दिले नाहीस तर परिणाम तुला माहीतच आहे, तुझ्या डाव्याचा दाभर अकल हाकून तुझ्याच पायावर ओळू लागतील."

विक्रमादित्य म्हणाला—"चंद्रकुमारानेच नाही का सवाजिताला तेजोवतीची लग्न करून घ्यायला विचारले होते? चंद्रकुमाराने तसेही विचारले तसे त्या दोघांपैकी पाहिले त्याचे वरण कर असं दाग म्हणाला असता तर तेजोवतीने चंद्रकुमाराला वरले असते परंतु लग्न करण्याची इच्छा दान द्यक्षत कारणासाठी ती नसाला तयार नसल्याचे कसे म्हणणार? म्हणून तिने ती

अट घातली चंद्रकुमार त्या चढाआदीत भाग घेईल व ती अट पुरी करील व चंद्रकुमार हायेल याची तिला खात्री होती चंद्रकुमार भूवर्ण कमळाच्या रसाम आणखी जास्त रूपवान होईल असे तिला वाटत होते परंतु तिच्या ती हत्त पूर्ण न होण्यास कारण चंद्रकुमारच झाला सवाजिताच्या आशेन तो त्या चढाओढीत उतरला होता, तेजोवतीच्या इच्छेत व प्रसामुळे नाही चंद्रकुमाराला त्याने हेवादेखील केला नाही, चंद्रकुमाराने नंजीवनंदास जिवाच्या जास्त प्रेम असल्याची गोष्ट चंद्रकुमाराला माहीत होती त्या दिवशी रात्री तो गुहेत थांबला तेव्हा कदाचित् चंद्रकुमाराच्या नशिवात काय आहे हे पाहण्यासाठी असेल! म्हणून चंद्रकुमाराने मिळविलेले यश त्याच्या पदरात पत्रले नाही त्याने त्याचा स्तुवधामच केला."

अशा तऱ्हेने राजाच मीन भंग हातघर वनाळ प्रतासह अदृश्य होऊन पुन्हा सराडान जाऊन लोंबकळ लागला (कल्पित)

हेवा

फार पूर्वी रामपूर नावाच्या गावाचे निव्वर करणारा एक सुप्रसिद्ध कारागीर राहत असे. त्याला राखदत्त व सोमदत्त नावाचे दोन मुलगे होते दोघे वयात आल्यावर वडील वारले तोपर्यंत सोमदत्ताने बापाकडून चित्र कशी करायची हे चांगले शिकून घेतले होते बापाचे दुकान तोच उत्तम प्रकारे चालू लागला होता. त्याच्या मिळकतीवरच कुटुंबाचा उदर निर्वाह चालतच प्रकार चाल

दुसरा मुलगा सोमदत्ताने निव्वर करणे शिकला नाही. त्याचे लक्ष दिवाभ्यामाकडे बासत होते म्हणून तो दिवा भ्याम करू लागला. सोळाव्या वर्षापर्यंत त्याने गावातल्या विद्वानांमधून शिकून घेतले चाकट्या भावाच्या मनात पुढे विद्याभ्यास चालू ठेवण्याची इच्छा असल्याने ओळखून राखदत्ताने त्याला मयुरेला

नगनाथ पंडित नावाच्या एका विद्वानाकडे पाठविले

जगन्नाथ पंडिताकडे शिष्यवर्ग मोठा होता परंतु सोमदत्ताने आपल्या सर्व सहपाठ्यांत सर्वात हुशार म्हणून नांव मिळविले म्हणून त्याच्या मनात थोडा गर्व व अहंकार वाढला

मध्यंतरी जगन्नाथ पंडिताकडे शिकायला आनंद नावाचा एक नवीन शिष्य आला तो कुशाग्रबुद्धीचा व पुस्तकावाचा व गोंद विद्यार्थी होता सर्व त्याचा आवार करू लागले

आनंद सर्वप्रकारे आपल्याहून हुशार असल्याचे व सर्वांच्या आदराला पात्र होऊ लागल्याचे पाहून सोमदत्ताच्या मनात हेवा उत्पन्न झाला. एके दिवशी सोमदत्त आनंदच्या शळ्यात गळा घालून त्याला इतर सहपाठ्यांपासून दूर जंगलात एका निर्जन

स्वामी घेऊन गेला. त्यान आनंदच्या पायाला पाठीमागून जांगल लाय मारून जमिनीवर तलापा पाडल व खळच एक मोठा दगड दिसला तो उचलून आनंदच्या डोक्यात पालीत म्हणाला-“आजपासून माझ्या वाटवरचा काटा दूर झाला”

इतक्यात दुरून काही चिण्यानी ओरडून म्हटले-‘ धांव रे! कोठ निघालास? काय झाले?’ न घाबत जवळ जाय

परंतु सोमदत्ताने तो दगड उचलून धुन फेकला व अगातनी सडे मक्की एकवटून नेष्टून पाय काढला

शाबरीच्या अश्वमेध घरी आल्या घाबट्या भावाला पाहून रामदत्ताने विचार-

पूत घेला काय रे सोम अस घाबरा का? तुझा विश्वास संपला का?” त्याने विचारले

सोमदत्ताने आपल्या वडील भावाला बडलेले वस्त काही लपवाळपवी केल्या- निवाय जसे होते तसे मांगितले सर्व एकून घेऊन रामदत्ताने सोमदत्ताला सहानुभूती दाखवून शांत केले

काही काळ लोटल्यावर कोठून तरी एक नवीन माणूस रामपूरला आला व त्यान रामदत्ताच्या दुकानासमोरच एक चित्रांच दुकान काढले. नवीनासमोर जुन्याला काण विचारतो रामदत्ताचे सर्बे मिन्हाईक नव्या दुकानातली चित्रे विकून घेऊन जाऊ लागले परंतु काही काळ गेल्यावर लोकांच डोळ टपडलील असे रामदत्ताला वाटले

त्याच्या भावान कलली चित्र चांगली नाहीत असे लोकांना वाटू लागल्याचे रामदत्ताच्या कानावर झाल नवा चित्र करण्यास हुशार अस मक्की परंतु त्यान कलली चित्र आपल्या भावाच्या निवापेक्षा जास्त चांगली असनात हे मानायला सोम- दत्ताचे मन मानना

एके दिवशी सानदत्त घालून आपल्या भावाच्या दुकानाकडे जात असतां एक जय त्तोरच्या दुकानवासाकडून काही चित्रे विकत घेऊन समोरेन गत असल्या भेटला

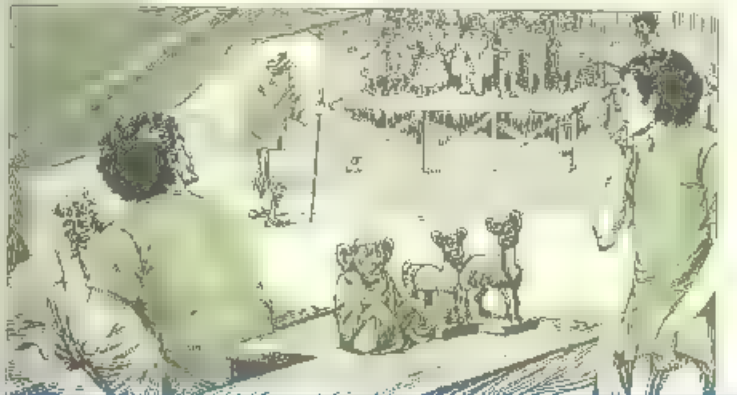
त्या दो माणसांचा विचारले हे सत्य कोठून हो विकत घेतलीत?”

‘ एक नवीन दुकान निघाले आहे ना? त्या दुकानात घेतली’ तो मनुष्य म्हणाला सोमदत्ताने ती चित्रे हाताव घेऊन पाहिली ती त्याच्या भावाच्या चित्रां- हारखीच, जणुकाही त्यानेच केल्यासारखा दिसली लोक या नव्या दुकानाकडे कां घळले हे सोमदत्ताला कळना

तो दुकानात पोचला तेव्हां रामदत्त नवीन चित्र तयार करीत होता त्याचे हात कामात गुंतले होते खरे परंतु त्याची दृष्टी समोरच्या दुकानात चित्रे करेरी करणाऱ्यांवर होती त्याचे चित्त हातातल्या कामावर नसल्याचे सोमदत्तला दिसत होते

त्याच्याजवळ काही चित्रे ठंबलली होती ती सर्ब विकत घेतली होती. रामदत्ताचे हात धरथर कापत असावेत से सोमदत्ताला वाटू लागले, त्यामुळेच चित्राची अशी मिशेली झाली असावी सोमदत्ताला आयु- ध्यात निराशा वाटू लागली ती बरोबर असल्याचे वाटले

रामदत्त सोमदत्ताकडे पाहून विचारला-“काय रे, कोणी आपल्या दुकाना- कडेकळत नाही हे पाहून तुला वाईट वाटते आहे का? पण हे किती दिवस चालणार? मी पाटलाचे हात गरम करून त्या दुकान- दाराला गावाबाहेर हाकलून लावणितो पहा तर! त्यानंतर लोकांना आपल्या दुकानात यावेच लागेल”

नव्या माणसाच्या प्रगल्भतेमुळे आपल्या
एवढ्या सुसील भावांचे एवढे पत्र पाठवले,
म्हणून त्यांच्या हातून बांगडी जिन्न होत
नाहीत, असे सोमवतका वाटले. दुसऱ्या
क्षणास कोणीतरी त्यांच्या बोवाबोव मार-
ल्यासारके त्याला बासले लगेच तो उठला
आणि तारले नथरेला गेला

मगभाष वंदिताचै पाव करून त्याने
 त्यांची लाजा माणितली व हावली सवे
 चुकी करूळ करून पुढे शिकविण्यास विनंती
 केली आनवच्या मनांत सामंताबिछद
 वैरमाथना भूळीच नमंती दोघांची परस्पर
 मैत्री वाढली. पुढे काही वर्षांनी आपला
 विद्याभ्यास पूर्ण करून ज्ञानदत्त आपल्या
 गावी परत आला

आपला हाकटा भाऊ सव विद्याभ्यास
पूर्ण करून एक पंडित होऊन वरी परतलेला
पाहून रामदासने विचारले—“विद्याभ्यास
सांडून तू आपला होतारा खाणि अथ
पुन्हा कसा काय शिकवण्या होलास रे ?”
तेव्हा सोमदास म्हणाला—“मी आयुष्यात

पोथे हट्टिले अशा एक मादर मातंगी
 आपसहाय्य कोणी सोद, हुशार व परिष्कषी
 आहे हे पाहून स्यास हेवा काटेणे सन्म
 स्वभाव आहे परंतु तो हेवा जत आदण
 समर्पणी लावला आणि परिश्रम केवळ त
 आपला उच्चार हाक शकत। परंतु हवाधार
 ठेवून फावत। आपण दुसऱ्याचे वर वाईत
 करायला निघालो तर आपलक बर्हिहूत झाल
 यी आनंदाच्या हेवले स्याका ठार करायला
 निघालो होतो परंतु त्या प्रयत्नात स्वतः पे
 नुकसान करून घेतले मला ही चूक तुम्हा
 बदोहरणाव्रत कळती समोरच्या दुवात
 दाराने कळली शिजं वांगली नव्हती तुला
 त्यांच्याहून चांगली करता आली असतो
 परंतु...

रामदान स्मित करुण मृणाली- ललाटे
रे' तुल्य डोळें उघडावे म्हणूनच मी त सर्व
नाटक केले होते ही समोरचा दुकानदार
मोजारच्या गावचा माझा मित्रच होना व
त्याच्या दुकानात ठेवलेली सर्व चित्र मोठे
कलमी होती

ଜୟଦେବଙ୍କ ଶିଳା

१६५. प्राचीन रोमन नगरे

[illegible]

हनुमन्निर्दिष्टा वृत्तान्तं तत्रात्र शब्दाः सन्ति यानि च महान् उद्भूतयः सौभाग्यं वातायाम्
अहं तो एकं भयं इमारं अहं सयं वृत्तौ क रत्नौ चित् विगतं कर्तुं नै गतिं तदशक्तिं
नृपिण्डं वृत्तं अहं सयं वाताय शब्दाः सन्ति यानि च महान् उद्भूतयः सौभाग्यं वातायाम्
अहं तो एकं भयं इमारं अहं सयं वृत्तौ क रत्नौ चित् विगतं कर्तुं नै गतिं तदशक्तिं

जिवापरचे संकट टाळणे

“तु कालोमातेच्या लाजक्या रघुवीरोवर
युद्ध करणार, नाही का रे ?”
कसे म्हणत बीरांच्या सोमरी टोळीचा
नायक, गंधू पात आपली तलवार खेदून
तरुण अजित याच्या पाठीला टंकित
बिचारले

हनुवाय रातही नताकलोनां बांधले
होते म्हणून अजित काहीच बोलला नाही
‘हे यकणी चंद्रलने डोके तुलवारीच्या
एका वांगन उडवू का साथ म्हणताम
दादा’ एका कल्यायान रचला ‘वचोरन
तका तका चुकनमुद्धा तस काही कर
रकोस येव’ अदातायला जिविबार आहे
त तो एक यकंदिन आहे काळीसातेन
म्हवत हाऊन पावला बळी धणसाडी याला
इकड पाडविल जाई हा ब्राह्मणही आहे
याच्या साक्ष्याचा डळीं आपण लिखा
नरणी वाहला तर ती काळीयाचा आ-

व्यावर स्तूप हीटल असे म्हणत ते
अट्टल जोर तंघून निघून गेला अतिवला
एका जापडीत बांधून ठेवण्यात आले आणि
जोर जोर घड्याला २५ गाढले

अभिजन आपल्या गाढच्या कन्या खलुतां
 झरोखे पुढे यायला निघाला होला या
 काळित आंगमाक्या नव्हत्या म्हणून वही-
 वीम मिळत घेयी जवळ करीत जंगल पुन
 क झोगाळ घडेशातून प्रश्नम बघतांना
 शंभपदीचा व जोशचा वास हात अस
 एकेका गैरासादी लाक काणाचा जीव
 घ्यायला मागं पड पहात नमत

अजितब रोजगार मायककने शपाण
आतापयंत निविघ्न पं पडल गावी
पौदायया फन नान दिवमवा प्रवास
उरला हता शरतु एकाएकी एका सानरी
टोळीत व्याख्यावर हुम्या केला न्या होतरो
टोळीत्या नायक बघ होवा

अज्ञित लाठी फिरविण्यात पराईत होता
 म्यान भाळां फिरवीत बोरांच्या टोळीत
 मुमारे अर्धा पाऊण तसो एक पाऊल ही
 पुढ राक दिली नाही. चोर सहा जण होते
 व त्यांच्या हतारत तलवारी व भाळे होते
 परंतु त्या सर्वांना स्थाने एकट्याने अडविले
 होते त्यांच्या बरोबरचे साथी पात्रेकर
 एका मुरझित स्थानी पळून गेले होते

अजित एकटा होवा. दमला व शेवटी
अगदी दमून भापून खाली पडल्यावर
चोरानी त्याचे हात पाय बांधले आणि
त्याला आपला मायका रूप वाच्यकडे नेले

आपण माता बसत नाही हे जाणवत
रघूच्या वल्लभ्यावकृत ओळखलेच होते
तरी त्याने आशा साहली नाही आपल्याला
थ्यांनी कार्यामातेच्या चरणी ठार केले तरी
आपण आपल्या साथी यात्रेकरूंना वाचवू
शकली, या गोष्टीचा त्याला आनंद झाला

त्याला शोष लागल्या मध्ये रात्रीच्या
 सुमारास त्याची शोष मोडली चाराच्या
 हातानून भुरग्याचा काही भाग आहे का,
 तो बिस्तर कडे लायला त्या शोषाशीला
 एकच एक खिडकी होती खिडक्याला
 लोखंडी गज होते, ते गज जागचं हालत
 नव्हतं खिडकीतून त्याने बाहेर पाहिले
 अंधूक चांदण पडले होते त्याला चार बोद
 पाणी पडले

नलव्राणी चक्रत पाहारा देत असलेल दिसल
जीव वाचण्याची आगा उरली नाही

उजवाडू लागले रथाधरोवर अपण्याची
आशा त्याच्या मनात उद्‌यास यंऊ लागली
खिडकीतून त्यान बाहेर पाहिले पक्षांची
किलबिनाट चालू होती त्याला बाहेर
हाल जाणवेली फुलं दिसत होती डाव्या
बाजूला एक लिंबाचं झाड होते माडाळा
वूप खिड नजली होती लिंबाची एक
डाहळी खिडकीला चिकटलेली होती

ની પાઠન ત્યાંલા એક યુવતી મુચ્છી
આપણા જીવ રક્ષકીય વાંચનાર અને ત્યાંલા
શટલે ત્યાંલા થોડી જાડૂ વ મંગતવ

मृळू तूच घेय आणि मरुच खरा
वरच व खेळायो सारखेच तू व मरुच
काठी पाहत मरुच घेतलेच तूच घेता
म्हणत तुम्ही वरवरी काणें वरच असाय
नाही तू जिथेच गेल्या तेथेच मरुच तुम्हा
काम्हाला किती उपयोग करून घेता झाला
असता पण तुम मरुच मातां ठळत नाही
ती कालीमानेची आज्ञा आहे तिला तुम्हें
रक्त हव आहे तुम हाक तिक अपण
कारण आहे नितच तुला तुम्हा वरली
पंथ्यासाठी या अरण्यात आणत तू ही
त्या कालीमानेचीच इच्छा आहे

अजित अखन लावेअपूर्ण अवधान
म्हणाला 'अधनय' रघू तुला कदाचन
मरुच व मरुच या दोघांमार्फत एक झटा
भरून आहे नितच मरुच डकटा वरुच निठ व
मरायता मरुच तुझ्यात जो पंगुवृत्ती आहे
ते निमेल कम्प्यासाठी

रघू हा हा हा' करून जीन न
हमला व म्हणाला 'वरुच मरुच' दिवस
मरुच जो' जिनवरी अवघट वरुच मरुच
जीन मरुच मरुच मरुच मरुच मरुच
मरुच मरुच मरुच मरुच मरुच मरुच
मरुच मरुच मरुच मरुच मरुच मरुच

"रघू! मी बोलता आहे ती तुला
वरुच मरुच मरुच मरुच मरुच मरुच
अजून मरुच आहे आगला हा वरुच

पण दय याचा माल चोकर न्यायने सोर
ही पारने वाट सोड मी पुन्हा पुन्हा
मागला कालीमानेने मला स्वप्नात दर्शन
दऊन मरुच मरुच मी मी तिचा खरा
भक्त असेन तर तुम्हा सारख्या तिच्या
भक्ताला सन्मार्गावर आणण्याची जबाब
दारी घेतली पाहिजे. तू तिच्यासमोर
जे बळी दिलेय ते घोर कुरूप तिला मुळीच
भावडल नाही" अजित म्हणाला

"कालीमातेचा भक्त आहेस, हे
माहित करून दाखविशील काय?" रघूने
विचारले,

ही दाखवीत अजित म्हणाला
कस काय? रघून विचारला

त्याला तशा मठां सामर्थ्य नका एक
सामान्य तम्बूच हवेच आहे' असे म्हणून
अजितने त्या सापशीत पडवला एक वृत्त
गळवला पांढरा कागद पडवला ध्यान
त्या कागदाचे फाडून दोन तुकडे केले
त्याने एक तुकडा आपल्याजवळ ठेवून
मरुच आणि मरुच रघूला देत म्हणाला-
हे वहा रघू' आता मला देवीच्या
देवळात घऊन बस मीच जगा वरावर
हाईल ही गीत मावीत करून दाख
वायला."

अजित हा गुन्हा वेळालाही छात्र थापून
घऊन कालीच्या देवळात रघू व त्याचे

मावीदार घऊन गेल त्याच्या माग पुढे
सवसव वर चालत होते

अजितने देवळात पोचताच देवीला
माष्टास नमस्कार केला

मरुच ती म्हणाला- रघू देवीच्या
पायावर वाहलल्या जासवदीच्या फुलांपैकी
एक घऊन त्यानेच अर्धे आपल्याजवळ ठेवून
घे मी तुला दिलेला कागदाचा तुकडा
जमिनीवर अथरून त्यावर ह फूल बोट
माझ्या कागदावर मुला मी बाळता मी
कालीचा खरा भक्त असेन तर माझ्या
कागदाला तोंबदे काय पडतील व तुम्हा
कागदाचा निळ डग पडतील जय भक्तांनी
आता कागदावर बोट

पाहण्याचा उरमात त्याच्या नेत्र दाहिला
त्याचा सामा कदमल व रस त याच्या
मदलीत जाहून येतच त्याम करून दाखविले
असे याच्याच बर वरच दिवस पाहल्या
मृळू अजितनेदेवीला तशी जाहून प्रयोग
अजितने पोचल होय

भोवकरी मरुच मीतो काढून मावली
स्वतःला लावतिले माठी प्रयत्न करून
पहण्याव ठरवून म्यात की एकी कणा सजस्वी
हाईल याचा पूण विचार केला

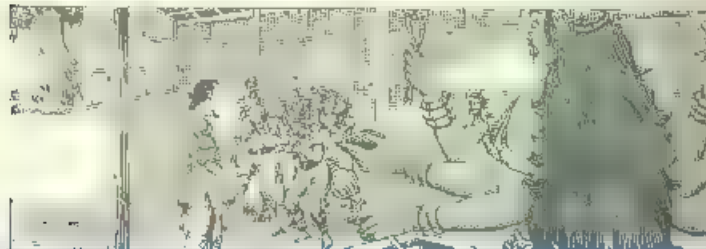
अमावस्येचा दलितार आला चार
आपल्या देवताला प्रसन्न करण्यासाठी
तथांच या लागले अजितने उजाडत घ
रघू आला म्हणाला-

म्हणे जासवदीच्या पाकळ्या दोन्ही कागदांच्या तुकड्यावर चोळल्यावर त्याच्या तुकड्यावर तांबडं डाग दिसले ते पाहून रघूच व त्याच्या साक्षीदार चोगांचे हक्कम डोळ उघडले.

“अप भवानी काळीमाते! अजितच जयघोष केला

चोरांनी त्याच्या मुरात मूर मिळवून कालांमातचा जयजयकार केला आणि अजितच पाय धरून त्याची क्षमा मागू लागले म्हणजे गुरू आम्हांला वांचवा! आम्ही पापी आहो आमच्या हातून न कळत किती पापे घडली? क्षमा करा!”

त्यांनी अजितची सर्व बघने सोडून त्याला मृत केले त्याच्या मल्लघाप्रमाणे त्यांनी चोरोचा घडा सोडून दिला आणि त्यांनी चोरी करून जा माल व पैसे जमा केले हात ते सर्व गोरगरिबांना व साधू सन्याशांना वाटून टाकले अगलातच शंतीभाती करून ते पुढील आयुष्य चालवू लागले.

जासवदीच्या हातून व पाकळ्या अजितला त्याच्या भाषान हातघालावेन करून दाखविलेले जादूचे खेळ आठवले अजितचबळ एक पांढरा कागद हातात आपल्या पूर्वेजाची नावे लिहून पुरोला गव्यावर दाढ तर्पण करव्याच्या ठेवून त्याने तयारी ठेवली होती तो कागद त्याने आपल्याजवळ घेई करून ठेवला होता त्या कागदाच्या अध्या बाजूला त्याने लिबाचा रंग लावून ठेवला व सर्व कागद चुरगळून झोपडीच्या एका कोपऱ्यात टाकून ठेवला होता त्यात जादू अशी होती की जासवदीच्या पाकळ्या साध्या कागदावर चोळल्या तर निळा रंग व लिबाचा रंग लावल्या जागी चोळला तर लाल रंग होतो हे अजितने मासाच्याकडून शिकून घेतले होते.

एका सामान्य लिबामुळे अजित स्वतःचा जीव वाचवू शकला, एवढेच नव्हे तर एका कुपयिद्ध अठ्ठल चोराला तो सन्मार्गी लावू शकला.

कवच परीक्षा

एका शैलिकाचा बाप कवच तयार करणे असं त्याने एकदा एक चांगले कवच तयार करून ते राजांना दाखविले.

राजा ते गीत म्हणाला- चांगले दिसत आहे परंतु ते किती रणक व बळकट आहे पत्थर पाहिले पाहिले.

त्याने ते एका दगडी खांब्याला टाकून आणि त्यावर मलवारीने आर्जि गडते वार करू लागला कवच गुडून लागले तुकडे तुकडे झाले.

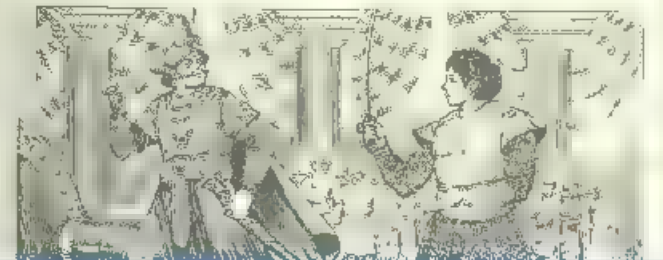
न पाहून राजा कवच करणाऱ्या म्हणाला- दुष्ट भाणसा हे कवच अगत्य वाटून मी बुद्ध जावेन असतो तर काय झाले असते पाहिलेस का?

त कळल्यावर कवच करणाऱ्या मुलाने बापाकडून दुसरे कवच तयार करवून ते राजांना देऊन दाखविले राजाने ते पुन्हा दगडी खांब्याला वाटू लागला परंतु राजाला थांबवून तो म्हणाला

“महाराज! कवचाची परीक्षा तशी करीत नाहीत” असे म्हणत त्याने ते स्वतः अग्रात पातणे व परीक्षा करायला सांगितले राजा तबवार उचलून पुढं गेला शैलिकाच्या मुलाने बुद्धा तबवार उपसली.

ते पाहून राजा म्हणाला- शैलिक म्हणाला- क्षमा करावे महाराज! कवच दगडांना वाज्याचे तसे शूर योद्ध्यांनी त घारक करावयाचे असते ते आत्मरक्षण करणे.

ते ऐकून राजाचे डोळे उघडले कवचाचे महत्त्व ओळखून राजाने चांगली शिस्त देऊन ते विकत घेतले.

दोघी मित्र

एक गावी रामू व शामू नावाचे दोघे मित्र रहात होते. त्यांना आपला म्हण-
भ्यासारखा कोणी नव्हता. दोघे नहमी
बरोबर एकाच घरात रहात. त्यांना काम
असे काहीच नव्हते. कधी मनात आलं तर
दोघे रानात जाऊन लाकड तोडून ती विकून
जे मिळे त्यावर बदरनिर्वाह चालवीत.
आजस वाटला की कोणाच्या तरी परसत
किवा मळघास शिखर केळवाचा दोस
नऊन तो विकीत.

रामूजवळ त्याच्या बाय्याच्या वेळवामून
आलेली एक चावीची घाळी होती. शामू
जवळ एक जुनी साट होती. दोघे त्या
घाडीच्या बाळीत जवळ आणि त्या काटेवर
पडून रहात.

एकदा पावसाळ्यातली रात्र होती.
मुसळधार पाऊस पडत होता. दोघां मित्रांनी
घाडीच्या बाळीत जेवून बसले आणि खाटे-

वर बेंकून बसले. रामूच्या बायल्याला
थोडा भात उरला आणि शामूच्या वाट्या
तली थोडी भाजी उरली. उद्या मज्जा
खाऊ, असा विचार करून त्यांनी याद्वारे
एक पाच भाकून ठेवून दिले.

रामू आपल्या या अवस्थेचा विचार
करीत दुःखाने म्हणाला: 'किती दिवस
असे दिवस काढावे लागणार.' उद्या आपण
सग्न केले तर बायकोला काय पालणार
आणि स्वतः काय साणार?'

तेव्हा शामू म्हणाला- 'जगत पावसाळ्या
रात्री कोणी महापुरुषान यऊन दार बाज
वित्याचे आणि रात्रभर मिथानी घऊन
त्याला बायक देणाऱ्यावर प्रगुपकाय म्हणून
काही केल्याच्या भोवती आपण एकना
परंतु का कोणास ठाऊक, आपल्या या
दरिद्र झोपडीत कोणी महापुरुष यऊन
आपली पायबूळ झाडीत नाही.'

उगीच विचार करीत इसग्यात काय
यऊ आह? मध्यरात्र उभटली बल, झोपू
या रामू म्हणाला.

इतक्यात कोणातरी दार खडखडल
रामू राटविगी उठून दार उघडले.
बाहेर भगदी वरचे घारण केलला एक
म्हातार घडीने कुडकुडत उभा असलेला
दिसला.

रामू रमाने उठून दार उघडीत त्याला
म्हणाला 'कोण रे तू? तुझ्या बापाने की
बाजान हे घर बांधलं आहे का जधी
रात्र उभटल्यावर यऊन दार खडखडवू
लागलास?'

"मी एक म्हातारा साधू आहे! मुकून
जीव कासावीस झाला आहे ही रात्र

आपल्या झोपडीत काढू दिलीत तर पुष्प
लांगल तुम्हांला! साधू दीनवाणीत
म्हणाला.

ते ऐकून शामू उठून पुढे आला व
म्हणाला- 'याने साधूनुवा! आपल्या पाद-
भूलीत आमची झोपडी पावन झाली. यण
आज सायला थोडा भात व थोडी
भाजी तेवडी उरली आहे." असे म्हणत
त्याने स्वयं साधूला आदरपूर्वक आत
शेलाविले.

सामू अस्थंत प्रमाने त्याच्याकड स्मिंत
कंकन पहात म्हणाला- बाबा रे! या
नळ्या घाटात तापलेली रात्र माती पडली
तरी ते घात होईल तुझे मन मोठे आहे!'
साधूने झोपडीत यऊन शामूने बाडलेला

योडासा भात न माणो खाऊन मनाचे समाधान झाल्यासारखे दाखविले.

नंतर साधू शामूला म्हणाला—“बाळ! तुझी स्वतःची अशी एखादी वस्तु असेल तर दाखव. त्यात मी अद्भुत शक्ती उत्पन्न करून मी आपल्या वाटेने जातो.”

“ही खाट घासी आहे, बुवा!” रामू म्हणाला.

साधू त्या खाटेवर पाणी शिंपडून हात फिरवीत म्हणाला—“जा, बेटा! तुला जातां कसली काळजी उरतार नाही. तू या खाटेवर पडून घट्ट डोळे बंद करून काही वेळ पडून रहा, तुला जमिनीत कोडे तरी पुरून ठेवलेला घनाचा साठा दिसेल. तू सुखी होशील!” तो रामूला म्हणाला.

हे पाहून शामूला रामूचा राग आला व त्याला त्याचा हेबा नाटू लागला. तो म्हणाला—“ही गोष्ट त्याचाची नाही, बुवा! तुम्ही जेव्हात तो भात मी वगळलेला होता. त्याने फक्त भाजीच वगळली होती. म्हणून आपण अनुग्रह केलात त्यातला

जस्त वाटा मला मिळाला पाहिजे. या शिवाय ही खाट तर माझीच आहे. तो जोमाने ती खाट त्याची म्हणून म्हणाला. ते सपशेल खोटे आहे.”

ते ऐकून रामू चिडला. दोघे “ही खाट माझी” असे भांडून शेवटी मारामारी करू लागले. परस्परांचा जीव घ्यायला तयार झाले.

साधूने त्या दोघांना सोडवून दूर उभे केले. म्हणाला—“तुम्ही भांडण करणे बरोबर नाही मुलांनो! तुम्ही दोघे खाटेवर डोळे मिटून पडून रहा, मी सांगितलेला घनाचा साठा दोघांना दिसेल कशाचित! ज्याला दिसेल तोच त्या घनाचा मालक होईल!”

दोघे खाटेवर डोळे घट्ट बंद करून पडून राहले. बराम वेळ त्यांनी तो घनाचा साठा विसरू नव्हता नाट पाहिली. परंतु कोणालाच तो दिसला नाही. शेवटी कंटाळून त्यांनी डोळे उघडून पाहिले तेव्हा तेथे तो साधू नव्हता की ती चांदीची धाळी देखील नव्हती.

नासिरुद्दिनाची चेलागिरी

एका उस्तादाने (मोतवी) आपल्या मकतबेत (खालेत) काही नवीन विद्यार्थ्यांना व्याख्ये जाहीर केले. क्वाझ नासिरुद्दीन त्यांच्याकडे आऊन म्हणाला—“मला आपला चेला करून घ्या!”

नासिरुद्दिनाच्या ख्याल तसेच आपल्या जिव्यनर्वात सामील होणार ते ऐकून मौलवी छतेबांना जातघाबरोबर एक तऱ्हेचा अधिमान वाटू लागला.

नासिरुद्दीन दुसऱ्या दिवशी खालेत गेला. सर्व विद्यार्थी कुदळी व पावडी घेऊन माती घणत होते. उस्ताद फक्त हातात छोटे घेऊन विद्यार्थी व काम करीत होते त्यावर नजर ठेवीत मागेपुढे फिरत होते. क्वाझ नासिरुद्दिनाने तेथे दुसरी एक काडी होती ती हातात घेतली आणि उस्तादांच्या बाजूने मागेपुढे त्यांची नसकन करीत चामू सापसा. तेव्हा त्याला उस्तादांची विचारले—“नासिरुद्दीन तू येथे शिकायला आला आहेस ना? मग इतरांसारखे काम कां साही करीत?”

नासिरुद्दीन म्हणाला—“मोलावी साहेब! मी आपल्याकडल शिकायला आलो होतो, आपल्या विद्यार्थ्यांजबल नाही!”

वाण्याची युफती

एका गावी रघू नावाचा सामान्य वर्गातला एक शेतकरी रहात असे. एकदा त्याच्या शेतात भाताचे पीक छान झाले. म्हणून रघू बरोबर शेतगातच पडून राखण करायला राहू.

एके दिवशी रात्री चार चोर शेतात शिरले, दोघांनी जमत्या तेवढ्या लोंबी भराभरा कापून पोत्यात कोबायला घुरवात केली आणि बोबे हातात काठ्या घेऊन रघूच्या आजूबाजूला उभे राहले.

रघू सर्व पहात होता, बोबेला ओरडला तर डोक्यात काठ्या बसणार हे त्याला माहीत होते. म्हणून तो क्षीपेचे सोंग करून तसाच पडून राहला. आपले काम झाल्यावर चोर पळून गेले.

उनावल्यावर रघूचे पाहिले त्याच्या अर्घ्या शेताचा फडशा उडालेला होता. गावात सर्वजण ही बातमी पसरली. सर्वांना

वाईट वाटले. सर्व म्हणाले—“या चोरांना चोरी करायला सांगणाला तो हा गरीब रघूच का? पण चोरी करणाऱ्यांना गरीब त्राय आणि श्रीमंत त्राय सगळे साखेच. गावकरी व गावातली प्रमुख वडीलधारी मंडळी जमून चोरांपासून गावाला कसे वाचवायचे याचा विचार करू लागली. आज रघूच्या शेतावर त्यांनी घाट आली उद्या कोणाच्या शेतावर येते कोणास ठाऊक? चोरांना गांवात पाऊल टाकता येऊ नये, असे काही तरी केले पाहिजे या गोष्टीचा विचार चालू होता.

त्या गावातला एक गरीब वाणी उत्तारवय झाले होते तरी हुशार होता. तो गाव-प्रमुखांना म्हणाला—“तुम्ही बेफिकीर रहा. मला चार विवसांचा जवपी मिळाला तरी पुढे मी चोरांना घेऊन तुमच्यासमोर हजर करतो.

“तुलाच तो पुण्यलाभ होऊ दे बाबा! तू चोरांना पकडून दे, आम्ही सर्व चंदा करून तुला एक दुकान काढून देतो गावात.” सर्व गावकरी म्हणाले.

तो काय करणार वाण्याने कोणाला काही सांगितले नाही.

रघूच्या शेतासले पीक चोरून नेणारे चोर आपल्या गावात पोचले. त्यांना दोन पोती भात मिळाले. ती गोष्ट चोर रहात त्या गावच्या सर्वांना कळली. गावच चोरांचे होते. म्हणून दुसऱ्या दिवशी आणखी पांच चोर पुन्हा रघूच्या गावातच चोरी करायला निघाले.

हातात एक बिळा घेऊन व बरोबर दोन रिकामी पोती घेऊन वाणी चोरांची वाट

पहात शेताजवळ बसला होता. चोरांना दैत असलेले पाहुन त्याने शेतासले पीक कापीत असल्याचे सोंग केले त्याला पाहुन चोराला फार आनंद झाला. वाण्याच्या जवळ जाऊन चोरांनी विचारले—“कोण रे बाबा तू? कोठला राहणारा?”

“वामचे विचारतां मैसाळ, गाव आणि तुमचे?” वाण्याने त्यांना उत्तर विचारले. त्यांनी वाण्या यांचे नाव सांगितले.

“वापली कामे प्रपाझप आटवा, काय नेम कोणी यायचा!” वाणी म्हणाला.

चोर भराभरा लोंब्या कापून पोत्यात भरू लागले. त्यांनी वाण्याला विचारले—“काय दादा! या शेतावर तर कोणी

पोहत्यासा सुद्धा विसत नाही? इतके जेविलीर?"

"या शेताचा मालक फार श्रीमंत आहे. त्याला मूलवाळ काही नाही. सौने घरात इतके आहे की कोठे ठेवू काय करू असे झाले आहे त्याला. बायकोला घरात एकटी ठेवून शेत राखायला कशाला येतो तो? मी एकटा पडलो नाही तर त्याच्या घरातले सर्व पन सोने आले नसतं का माझ्या घरी!" वाण्याने एक लोणकडी पाप मारली.

"हात तिथ्या! दावा तुम्ही या म्हणा- लात तर आम्ही नाही का येणार हात लावायला? तुम्ही म्हणाल त्या दिवशी त्या घक्ताला हजार होऊ, गावातल्या इतरांना सुद्धा बोलावून येऊन येऊ." चोर म्हणाले.

वाण्याने एक दिवस ठरवून त्यांना यावला सांगितले. चोर जाणवने निघून गेले.

वाण्याने सांगितले होते त्याप्रमाणे चोर एके दिवशी रात्री सर्व मिळून आले आणि

वाण्याला ठरलेल्या जागी भेटले. वाणी त्यांना एका घरी नेऊन गेला आणि पहिल्या- पासून व्यवस्था करून ठेवल्याप्रमाणे शर खडखडवले.

घराच्या मालकाने दार उघडल्यावर चोर चोरांनी त्याच्या तोंडात बोटले कोबले आणि त्याला एका जागी बांधून ठेवले. इतक्यात एक बाई घरातून आली.

तिला दहाळीत वाणी म्हणाला- "खबरदार! औरडलीस तर!" असे सांगून सुरा दाखविला आणि चोरांना म्हणाला-"चला, शिर आत आणि येऊन या जे मिळेल ते. मी पाळत ठेवतो हिच्यावर!"

चोर आत गेल्यावर चोर वाण्याने बाहेरून शर लावून कुलूप लावून ठेवले. नंतर त्याने गावकऱ्यांना जमा करून चोर पकडल्याचे सांगितले. उबाडल्यावर गावकऱ्यांनी चोरांना पकडून पोलीस ठाण्यावर नेले. गावकऱ्यांनी वचन दिल्याप्रमाणे वाण्याला नंदा करून दुकान काढून दिले.

सवतीमत्सर

वज्रेश्वर नावाच्या ध्यावाच्याला दोन बायका होत्या. श्रीची राखंडिस बायकात भाडत. आपला दिमाख दाखविण्यासाठी दोघी मनाला वाटेल तितका खर्च करीत. नवऱ्याच्या मनाला प्रांती नव्हती. त्याने आपल्या गोपाळ नावाच्या मित्राला या बायकांची प्रांडणे पांबवायला वाढी मार्ग आहे का विचारले. गोपाळने त्याला एक उपाय सुचविला.

एके दिवशी गोपाळ एका श्रीमंत लावकाराने शौंग येऊन वज्रेश्वराच्या घरी आला आणि म्हणाला-"मी माझ्या मुकुलत्या एका मुलीच्या लग्नासाठी दोन प्रयत्न केले आणि त्यात अपयस झाली. पाटावर पाप ठेवताच दोघे वर द्यामायुष एक यत्नभाग जाले. वरंभु ज्योतिष्याने मुलीची लग्नकुंडली पाहून दोन जिवंत लग्नाच्या बायका असलेला एखादा वर मिळाला तर त्याच्याशी लग्न करून दिल्यास हे राखंडीस टाईन, असे सांगितले. म्हणून मुलीला करून घेतून आयचा उद्धार करा, म्हणून विनंती करायला आलो आहे."

"मी कळवितो विचार करून!" असे सांगून वज्रेश्वरने गोपाळला निरोप दिला.

वज्रेश्वराची नौपारी तिसरी बायको श्रीमंत घरची पोर आहे हे कळल्यावर दोघी सवतीनी नवऱ्याची सेवा करण्यात बढावीस लावल्यासारखे वज्रेश्वरला कुसऱ्या दिवहापासून दिसत आने. त्याचे भांडण पाहिले व वज्रेश्वराची डोकेंदुशी पाडली.

रघूण ओळख

एका गावात एक गरीब खेतकरी रहात असे. तो इतरांच्या शेतात मजुरी करी व तीव्र त्याचा उदरनिर्वाह चाले. शेताची कामे नसत त्यावेळी तो आपल्या गाईचे दूध विकी आणि त्या मिळकतीवर आपला व आपल्या मुलांचा खर्च मागवी.

त्या शेतकऱ्याला पांडू व खडू नावाचे दोन मुलगे होते. त्यातला पांडू बापरागावला म्हणून घर सोडून निघून गेला. खडू घरी लहानाचा मोठा माना.

उत्तारवय आले व अगदी खाटला टकल्यावर त्या शेतकऱ्याने खडूला जवळ बोलाविले व म्हणाला—“आपली इस्टेट काय ती या दहा गाई आहेत! कधी तुला काय तो या दहा गाई आहेत! कधी तुला खोरेला भाऊ परतला तर त्याला त्याच्या पांढऱ्या पांढऱ्या गाई वेळून टाक. पांडू गेला तेव्हा तू लहान होतास. म्हणून त्याची

खूण ओळख म्हणून सांगून ठेवतो, त्याच्या नाकावर जर्घ्या इचाचा उभा वण आहे.” बापाने आपली शेवटची इच्छा मुलाला सांगून वीळे मिटले.

बाप गेल्यावर खडूने कोणी नवा मनुष्य गावात आला की तो त्याचे नाक त्याहाळून पाहू. कोणी बिचारले की तो उत्तर देई, “काही नाही हो. बारा वर्षांपूर्वी माझा खोरला भाऊ घरून पळून गेला. त्याच्या नाकावर उभा वण होता. तो भेटल्यावर त्याला पांढऱ्या गाई घ्यायच्या आहेत.”

“वेड्या! बारा वर्षांपूर्वी गेलेला मनुष्य परतलाच समज, तर तू आपल्या गाई घायलाच हव्या असे कोठे आहे? गप्प बस झाले!” खडूला त्याचे हितेपी शेजारी सांगत.

एकदा खडू शेतावर कामाला जात असता त्याच्या घरापासून वाड्या अंतरावर

एक बिकाऱ्यासारखा मनुष्य जमिनीवर लोळत पडला होता.

खडू त्याच्याजवळ गेला व सहानुभूती दाखवीत त्याचे विचारले—“कोण रे बाबा तू? काय झाले तुला?”

“भूक लागली आहे, बाबा! तीन दिवस झाले भाताचे एक बीत तोंडात येत नाही. मोचळ घेऊन पडलो होतो जमिनीवर!” तो माणूस म्हणाला.

खडूला त्या माणसाच्या नाकावर उभा वण दिसला. त्याने विचारले—“तुझे नांव काय बाबा?” आपले नाव “पांडू” असे सांगून तो म्हणाला—“मी घरून पळून गेलो होतो. त्याला कित्येक वर्षे झाली. नाइलाज झाला तेव्हा आज बापाकडे परत जात होतो.”

“अरे मग मी तुला घाकटा भाऊ खडू. बाबांना हे जवळ सोडण्यापूर्वी मला सांगितले होते ते सांगतो.” असे म्हणत खडू बापाने सांगितले होते ते सर्व सांगून त्या माणसाला आपल्या घरी बोलावून घेऊन गेला.

दुसऱ्या दिवशी उठून पाहिले तर तो मनुष्य लहता व गोठपात पांढऱ्या गाई होत्या.

आपल्या सोठ्या आशाला धाकट्या भावाबरोबर राहणे आवडले नसेल म्हणून निघून गेला असावा, असा खडूने विचार

केला. पण सांगून जायला काय हरकत होती? शेवटी त्याला वाटले की, हा आपला भाऊ नाही. कोणीतरी खोर होता.

आणखी काही दिवस लोटल्यावर खडूच्या घरासमोर एक गाडी येऊन थांबली. गाडीतून श्रीमंतासारखा कोणी तरी उतरला. गाडीचालाने काही पेट्या, एक फळांची कटोरी व इतर बरेचसे सामान उतरवून ओट्यावर ठेवले.

खडूने आश्चर्याचकित होऊन विचारले—“कोण तुम्ही? कोण पाहिजे तुम्हाला?”

“अरे, तू खडूच का रे? मी पांडू, कवडा मोठा झालास रे? बाबा बरे आहेत ना?” त्या श्रीमंताने विचारले.